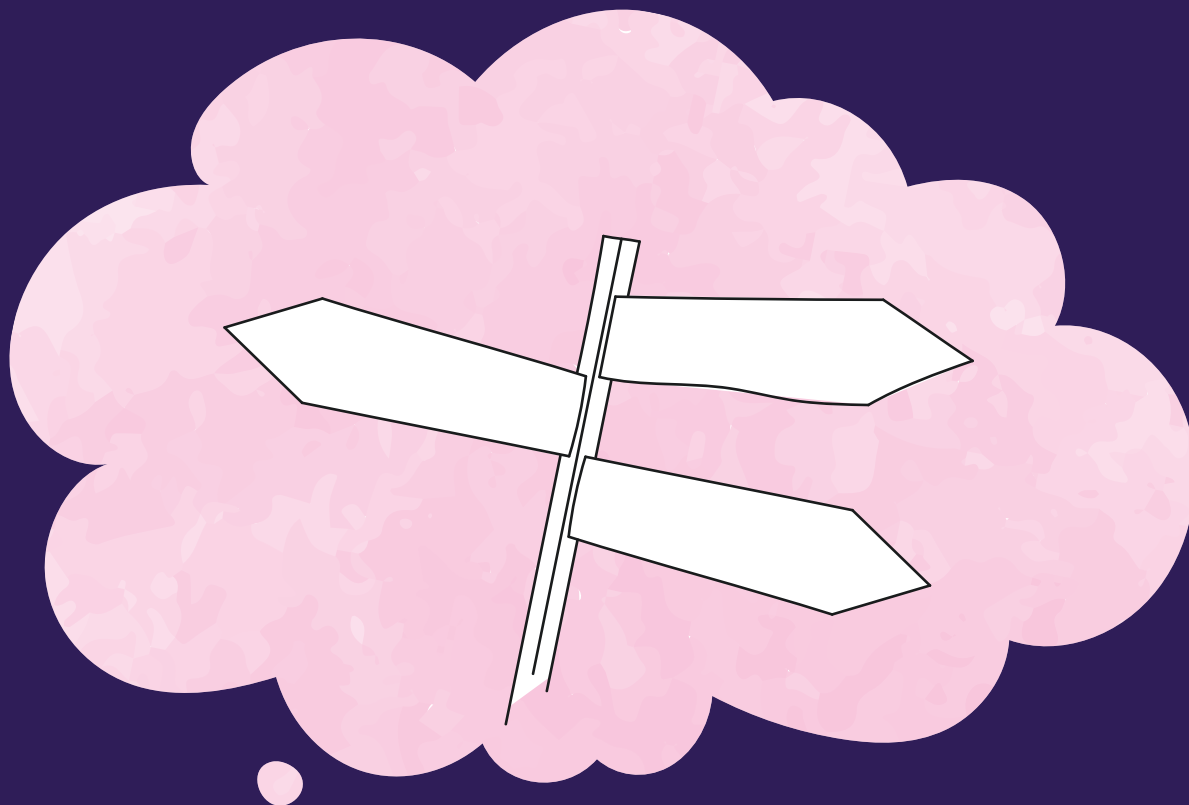

Elevhäfte

Min framtid & ekonomi

***“Välj ett jobb du
älskar, och du
kommer aldrig att
behöva arbeta en
dag i ditt liv.”***

Konfucius

Min framtid & ekonomi

A	Jag och mina framtidsval	4
	1. Känn dig själv	6
	2. Karriärvägar	12
B	Min ekonomi	16
	3. Hushållets ekonomi	18
	4. Håll budget!	22
C	Vår ekonomi	34
	5. Det ekonomiska kretsloppet	36
	6. Samhällets ekonomi och entreprenörskap	40

JAG OCH MINA FRAMTIDSVAL

Vad vill du bli när du blir stor? Som liten hade du kanske tydliga yrkesdrömmar och svarade kanske brandman, veterinär eller astronaut!

När man blir äldre är det inte en lika lätt fråga att svara på.

Vilka jobb finns idag? Vilka jobb finns om tio år? Vilken utbildning krävs? Vilka är dina förmågor? Vad vill du utveckla? Hur hänger dina förmågor ihop med olika yrken? Frågorna är många... I det här avsnittet kommer du att få lära dig mer om dig själv och vilka olika yrkes- och karriärval du kan göra. Så gör dig redo för att få svar på dina frågor.

1. Känn dig själv

Hur väl känner du dig själv?

Om du vet vad du vill, och planerar din framtid ökar chansen att saker och ting blir som du önskar. Du ska nu få tillfälle att tänka och diskutera kring dig själv, dina förmågor, intressen och värderingar.

1:1 Övning - Självkännedom

Förmågor handlar om att kunna lösa olika typer av uppgifter med hjälp av erfarenhet, övning och kunskap. Det kan handla om att utföra praktiska saker som att spela basket, skriva eller måla. Det kan också handla om att utföra saker med hjälp av tanken, som att tänka kritiskt eller att analysera. Många förmågor får du träna på i skolan, men inte bara där. I livet utanför skolan, på fritiden och så småningom i arbetslivet, kommer du att upptäcka och utveckla dina förmågor.

Vilka är dina förmågor?

Lista dina tre bästa:

.....

.....

.....

Titta gärna i ordmolnet nedan för exempel på några förmågor.

Värderingar - Vad är viktigt för dig?

Värderingar är övertygelser och ideal som är viktiga för dig. Nedan finns några exempel på värderingar. Vad är viktigast för dig? Välj tre alternativ och rangordna dem.

- ☐ Göra det jag brinner för
- ☐ Uppleva mycket i livet
- ☐ Umgås med min familj
- ☐ Att få ett jobb
- ☐ Bli framgångsrik
- ☐ Tjäna mycket pengar
- ☐ Hjälpa till att göra världen bättre
- ☐ Att vara en god vän
- ☐ Starta/driva något eget
- ☐ Annat, nämligen:

.....

.....

.....

.....

Vilka är dina intressen?

Vad tycker du om att göra? När du utövar dina intressen använder och tränar du dina förmågor. Exempel på intressen kan vara: att träffa vänner, sjunga, utöva idrott, läsa eller resa.

Vilka är dina intressen?

Lista dina tre favoritintressen:

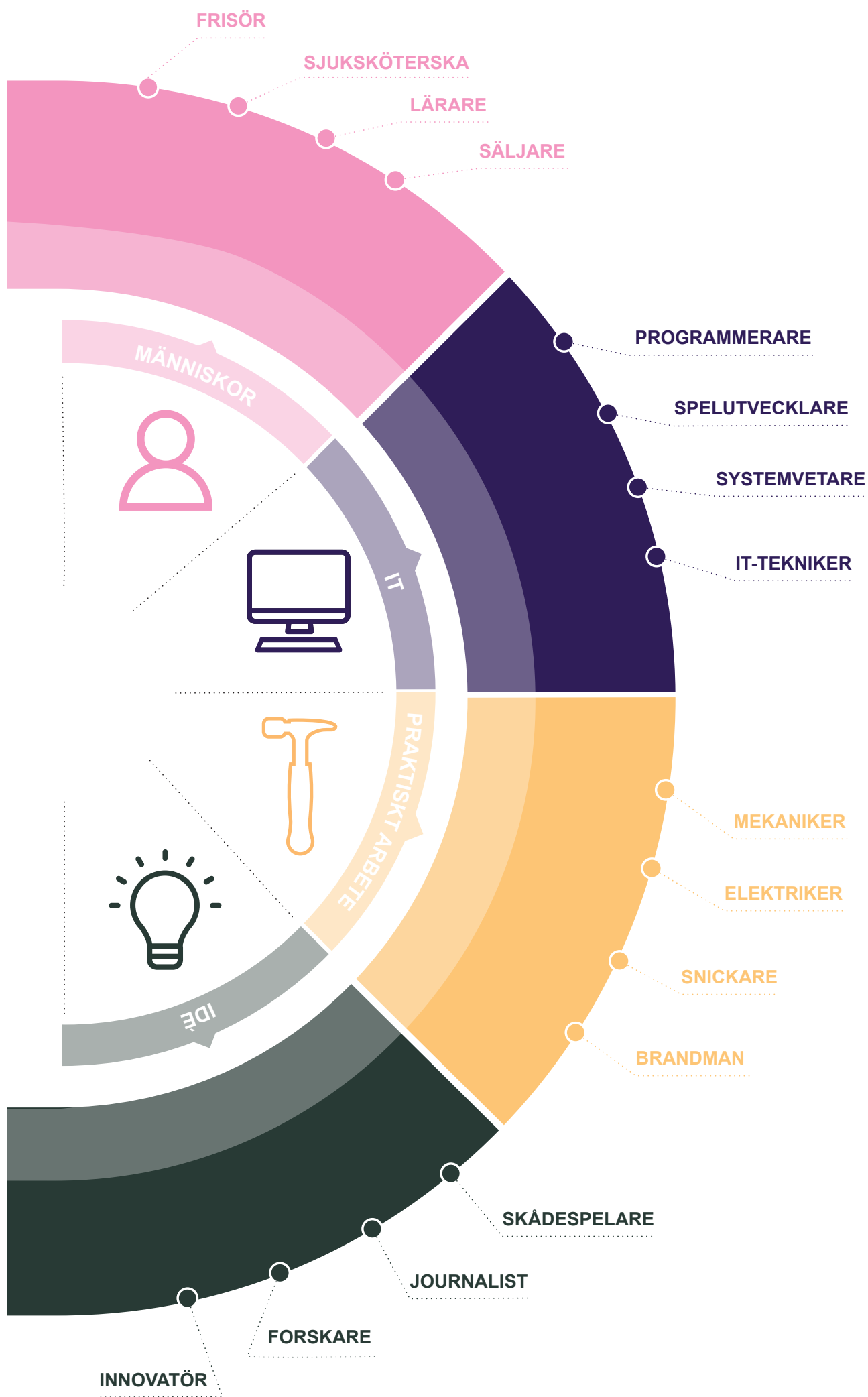
.....

.....

.....

Välj ut något eller några av dina intressen och resonera kring vilka förmågor du använder dig av när du ägnar dig åt dem. Till exempel, kreativitet när jag spelar fotboll.

<i>Intresse aktivitet</i>	<i>Vilka förmågor?</i>
<i>Spela spel</i>	<i>Koncentration problemlösning</i>

Olika kategorier av arbete

Det är nästan omöjligt att veta hur många yrken som finns, inte minst med tanke på att teknikutvecklingen gör att vissa försvinner samtidigt som nya yrken skapas. Enligt standard för svensk yrkesklassificering (SSYK) finns det över 8 000 olika yrken. För att skaffa sig en överblick över alla möjligheter som finns på arbetsmarknaden kan man kategorisera olika yrkesgrupper för att få en bättre bild av vad de handlar om.

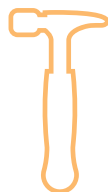
Människor

Det finns många yrken som handlar om att stödja och hjälpa människor i olika situationer i livet. Man kan göra det på olika sätt - exempelvis genom att hjälpa, informera, erbjuda service, sälja eller vägleda. Några exempel på yrken som arbetar med människor är sjuksköterska, säljare, psykolog, socionom eller personlig tränare. Vissa yrkesgrupper som till exempel socionom är oftast anställda, medan det är vanligt att man är egenföretagare om man arbetar som personlig tränare. Känner du någon som arbetar med människor?

Informationsteknologi (IT)

Att jobba med informationsteknik och datautveckling innebär att man arbetar i en bransch som utvecklas fort. I grunden handlar det om att koppla samman datorer med människor, organisationer och samhälle. Det kan man exempelvis göra som anställd eller egenföretagare genom att bearbeta information som man sedan strukturerar, analyserar eller presenterar på olika sätt – till exempel på webbplatser eller genom att skapa spel. Känner du någon som arbetar med IT?

Hantverksyrken

När man arbetar som hantverkare skapar man saker med moderna eller traditionella tekniker. Hantverksyrken är ofta kreativa och man kan både vara anställd och arbeta som egenföretagare. Därför kan det vara bra om man gillar att marknadsföra och sälja – särskilt om man har ett eget företag. Känner du någon som arbetar som hantverkare?

Kreativa yrken

Det finns många olika typer av yrken som handlar om att skapa något utifrån en idé. Det kan handla om att skapa design, koncept eller upplevelser utifrån en egen tanke - eller efter en uppdragsgivares behov och önskemål. Många som arbetar med kreativa yrken är egenföretagare.

2. Karriärvägar

Från jordbruk till kontorslandskap

De senaste århundradena har den typiske svenskens livsutsikter förändrats drastiskt. I stora drag hade ditt liv kunnat se ut ungefär så här:

1800 1900 2000

Bondesamhälle

Om du hade levt i 1800-talets Sverige hade du antagligen vetat var du skulle bo, och vad du skulle arbeta med redan när du var ett litet barn. På den tiden levde de flesta på landet och arbetade som bönder, inte bara i Sverige – utan i hela världen. Barnen började hjälpa sina föräldrar genom att arbeta redan i unga år, och på så vis fick de lära sig allt de behövde veta för att klara vuxenlivet.

Industrisamhälle

I och med den växande industrialiseringen förändrades levnadsmönstren fort och drastiskt. Många lämnade bondelivet för att flytta till städer och börja jobba i fabriker. Hade du växt upp i början av 1900-talet hade du kanske gått en kortare utbildning, men mest troligt är att du redan i din ålder hade börjat jobba – ofta i ett yrke som du sedan behöll större delen av livet.

Informationssamhälle

Nu för tiden är det inte lika vanligt att folk arbetar som bönder, och många industrijobb har ersatts av maskiner. Istället arbetar de flesta med olika typer av tjänste- och serviceyrken. För vissa arbeten behövs yrkesförberedande gymnasieutbildningar, andra kräver flera års vidare studier efter studenten. Idag är det inte särskilt vanligt att man arbetar med samma sak hela livet. De flesta hinner byta både arbetsplats, yrke och bransch flera gånger under sin karriär.

Varför går vi i skolan?

På den tiden då vi levde och arbetade som bönder kunde våra föräldrar lära oss allt vi behövde veta. Men i takt med att samhället utvecklades, mycket tack vare den industriella revolutionen, behövdes nya kunskaper och färdigheter som föräldrarna inte längre kunde ge sina barn. I mitten på 1800-talet beslutade Sveriges riksdag att alla barn skulle ha rätt till fyra års folkskoleutbildning, 1936 blev det obligatoriskt att alla barn skulle gå sju år i folkskola och sedan 1972 går alla i en obligatorisk nioårig grundskola.

Nu för tiden läser de allra flesta även på gymnasiet och ungefär 40 procent läser vidare efter gymnasiet. Oavsett vad man arbetar med krävs någon form av utbildning. Både för att klara av själva yrket – men även för att hänga med i samhällsutvecklingen. I skolan förbereds du för att klara arbets- och vuxenlivet. Du får kunskaper i olika ämnen samtidigt som du får träna dina förmågor. Men det är inte bara i skolan du utvecklas. Dina förmågor tränas när du ägnar dig åt fritidsaktiviteter, och via internet har du en fantastisk källa till idéer och kunskap.

Vägar till arbete

Det finns olika vägar till ditt drömyrke. I molnet hittar du olika exempel.

2:1 Övning - Framtidens viktigaste förmågor

När skolan utbildade unga människor till arbete i fabriker var de viktigaste förmågorna att vara punktlig och förstå instruktioner. Det är såklart fortfarande viktigt, men nu för tiden efterfrågar arbetsgivare även andra förmågor. Till exempel att kunna hantera och kritiskt granska information, samarbeta och kommunicera.

Vilka förmågor, tror du, kommer att vara viktiga i framtiden? Anteckna dina svar.

Förmåga:

Varför?

Förmåga:

Varför?

Förmåga:

Varför?

2:2 Övning - Olika karriärvägar

Välj ett yrke du tycker verkar intressant. Det kan handla om ditt drömyrke, eller något som du vill veta mer om. Anteckna dina svar.

Ta reda på vad som krävs.

- Behövs en gymnasieutbildning? Vilket program passar bäst? Ta reda på mer om den, tex om det är ett högskoleförberedande program eller ett yrkesprogram?

.....

- Vilka betyg krävs?

.....

- Krävs studier på universitet eller högskola?

.....

- Är det svårt eller lätt att komma in på utbildningen?

.....

- Finns det intagningsprov för att komma in på utbildningen (t.ex lämplighetstest)?

.....

- Vilka förmågor behöver jag utveckla?

.....

Kontakter och intressen.

- Vilka aktiviteter kan du ägna dig åt på din fritid för att öva upp viktiga förmågor, erfarenheter och kunskaper? De aktiviteter du gör idag räknas givetvis också.

.....

- Vem kan du skapa kontakt med som kan hjälpa dig vidare mot ditt drömyrke?

.....

2:3 Övning - Yrke och lön

Olika yrken ger olika lön.

Vad tjänar man i snitt inom olika yrken?

1. Välj ut yrken du tycker är intressanta.
2. Ta reda på månadslönen.
3. Räkna ut årslönen.

Yrke:

Månadslön:

Årslön:

Yrke:

Månadslön:

Årslön:

Yrke:

Månadslön:

Årslön:

2:4 Övning - Entreprenörer som startar nytt

Yrken ger lön, löser problem och fyller behov i samhället. Samhället och människors behov förändras ständigt vilket leder till att nya yrken ersätter gamla. Vissa yrken som finns idag kommer inte att finnas om tio år.

När du tänker på jobb i framtiden behöver du inte endast tänka att du ska bli anställd. Du kan faktiskt skapa ditt eget jobb genom att upptäcka behov i samhället, och komma på en lösning. En bra idé kombinerat med hårt arbete kan ge dig chansen att skapa ditt eget jobb - då är du en entreprenör, en företagare. En entreprenör ser möjligheter och behov och använder

sin kunskap och drivkraft till att skapa någonting själv, eller tillsammans med andra.

Ett tankeexperiment

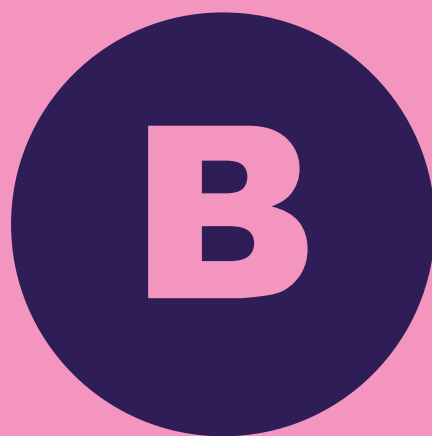
Tänk dig att du skulle starta ett företag. Idag eller i framtiden. Vad skulle företaget syssla med?

1. Vilka behov kommer att finnas i framtiden, tror du?
2. Hur skulle ditt företag vara med och möta behoven? Tänk på att det kan handla om behov som finns idag som befintliga företag inte gör tillräckligt bra.
3. Ge produkten/företaget ett namn och skriv en sammanfattning av företagets idé i form av en lösning.

Exempel

UTMANING & BEHOV	LÖSNING	NAMN PÅ PRODUKT/FÖRETAG
Albin och Victor upplevde att det användes för mycket plast vilket påverkar miljön. De identifierade engångsplast i hushållen som ett problem att försöka lösa.	När de drev UF-företag på gymnasiet kom de på idén att skapa ett företag som producerar bivaxdukar. Hållbarhet var i fokus där de bara använde sig av närproducerade råvaror och hade fokus på att minska spillet samt lokal produktion.	Bivaxfabriken UF.

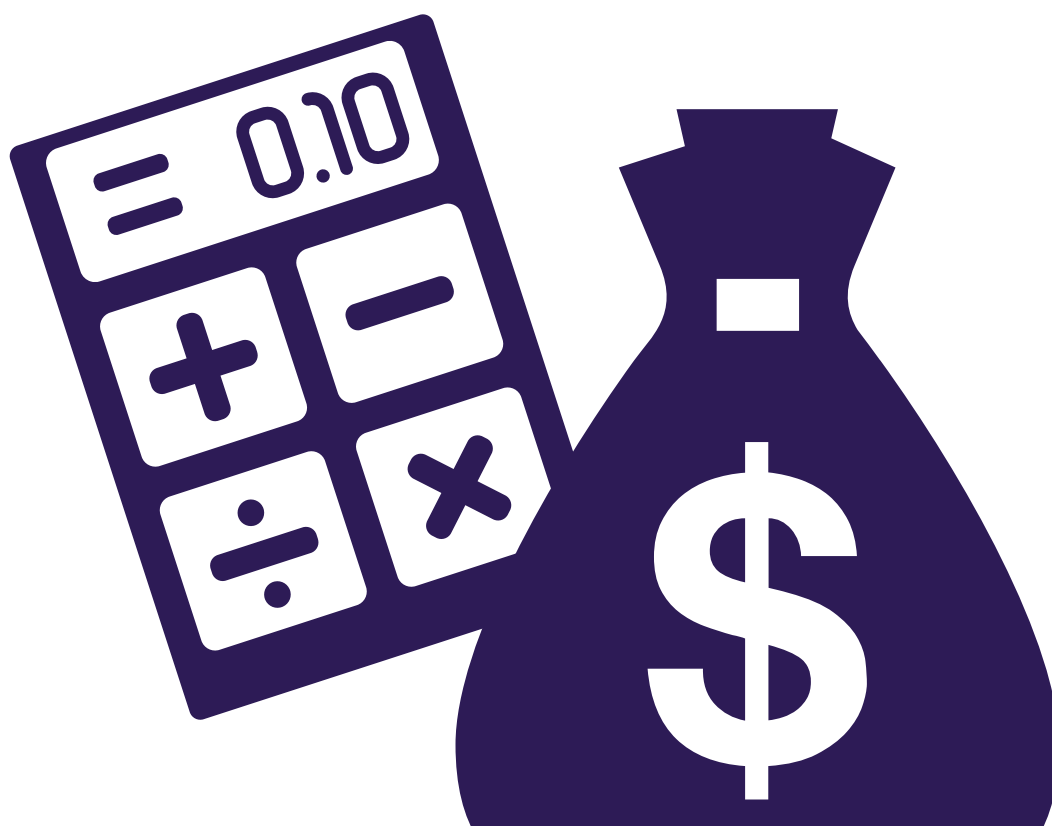

MIN EKONOMI

Ekonomi handlar om att hushålla med begränsade resurser

Pengar och naturtillgångar är exempel på resurser som finns i begränsad mängd.

Samtidigt är människans behov av att använda både pengar och naturtillgångar stort. Det betyder att vi på olika sätt måste göra smarta val, så att vi använder våra resurser på ett genomtänkt sätt. Det är lättare sagt än gjort. I denna del får du grundläggande kunskaper för att kunna hantera din ekonomi på bästa sätt.

3. Hushållets ekonomi

Din ekonomi i framtiden

Tänk dig att du har börjat arbeta och flyttat hemifrån. Vilken härlig känsla när din första månadslön kommer in på ditt bankkonto. Vad ska du göra nu? Ut och shoppa? Ja kanske, men det kan finnas andra val som är viktigare.

Som självständig vuxen kommer du att ansvara för din privatekonomi som med andra ord kallas hushållets ekonomi. Ett hushåll kan innehålla en ensamstående person, par eller familjer. Det handlar om vilka som ingår i en privat ekonomi.

Ett hushålls ekonomi sköter inte sig själv. Du måste bestämma hur pengarna ska användas. Hur mycket ska du handla för? Finns det utrymme att spara? Är det läge att ta lån? Det gäller att se till att hushållets inkomster blir större än utgifterna.

För att kunna fatta kloka ekonomiska beslut är det till stor hjälp att du förstår några centrala begrepp – så att du kan hålla koll på dina pengar i framtiden.

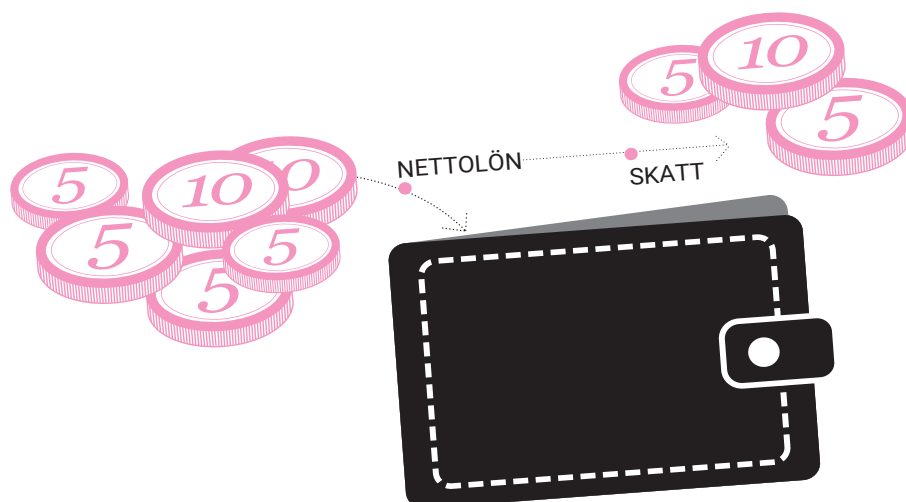
CENTRALA BEGREPP

- Ekonomi
- Budget
- Disponibel inkomst
- Bruttolön
- Nettolön
- Ränta
- Utgifter
- Investering
- Skatter
- Bidrag
- Hushåll
- Konsumtion
- Sparande

Lön och skatt

Månadslön, eller bruttolön som den också kallas, är den summa du tjänar när du arbetar. Tänk dig att du tjänar 25 000 kr/mån. Kan du handla för den summan? Nej, inte riktigt. Från bruttolönen dras en

kommunalskatt. Den bestäms utifrån var du bor men är ca 32 procent. Summan som blir över - efter skatt, sätts in på ditt bankkonto. Det kallas nettolön.

Fakta: Skatt

Landstings- och kommunalskatt: Valda politiker i kommunen har bestämt hur mycket skatt man betalar inom kommunen. Den kommunala skatten varierar mellan 29-35 procent. Vad betalar ni i skatt i din kommun?

Statlig skatt: Staten tar in statlig skatt från personer som har bruttolön som överstiger en viss summa.

Arbetsgivaravgift: Arbetsgivaravgift är en skatt, eller avgift, som arbetsgivare betalar för varje anställd person utöver arbetstagarens lön.

Arbetsgivaravgiften består av sju delavgifter, bland annat föräldraförsäkringsavgift, sjukförsäkringsavgift och ålderspensionsavgift. och utgör ungefär 30 procent av företagets lönekostnad. Arbetsgivaravgiften för personer under 23 år är lägre.

Moms: När du handlar betalar du skatt på det du handlar. Skattesatsen kan ligga på 6, 12 eller 25 procent.

Punktskatter: På vissa varor tillkommer en extra skatt, till exempel på bensin, alkohol och tobak.

Fakta: Bidrag

Några bidrag som staten betalar ut är:

Barn- och studiebidrag: Hushållen får barnbidrag, och flerbarnstillägg om man har flera barn. När barnet fyller 16 övergår barnbidrag till studiebidrag. Detta är ett allmänt bidrag som alla barnfamiljer får.

Vid särskilda situationer kan hushåll ansöka om extra bidrag utifrån olika behov:

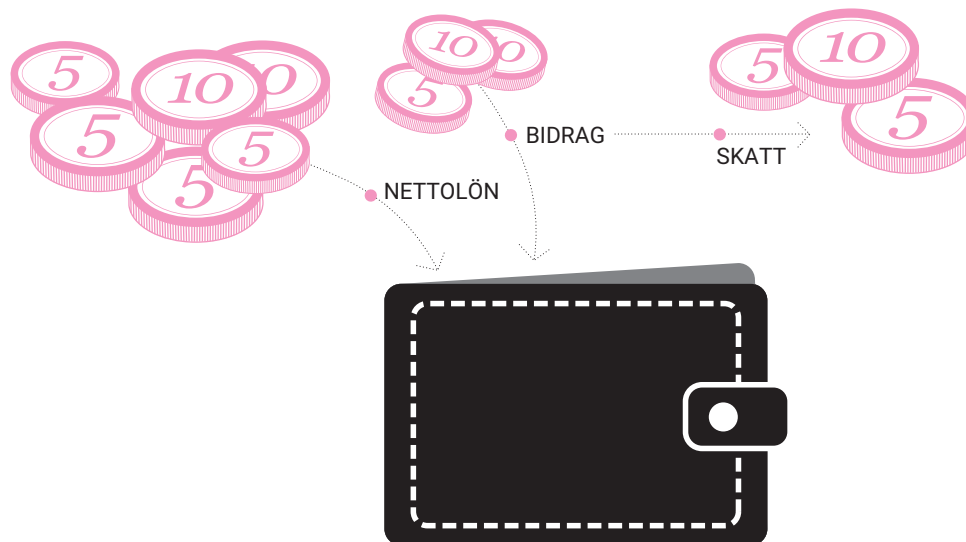
Bostadsbidrag: För hushåll med låga inkomster och/eller höga boendekostnader kan bostadsbidrag betalas ut från staten. För att få bostadsbidrag måste hushållet ansöka om de har rätt till bidrag eller inte.

Försörjningsbidrag: Om man saknar inkomst eller har mycket låg inkomst kan hushållet ansöka om försörjningsbidrag för att kunna klara vardagens utgifter.

DISPONIBEL INKOMST

Till nettolönen kan det tillkomma bidrag, till exempel barnbidrag. Det som är kvar efter att skatten drags, och eventuella bidrag lagts till, kallas disponibel inkomst. Det är hur mycket pengar hushållet har att betala utgifter, konsumera och spara.

Exempel: Ett hushåll består av två vuxna och två barn. Båda vuxna tjänar 37 100 kronor i månaden. Totalt får de 74 200 kronor/månad i bruttolön. För barnen får hushållet 2 650 kronor i barnbidrag. I tabellen nedan ser du hur mycket hushållet får i disponibel inkomst.

BRUTTOLÖN	- SKATT (32%)	= NETTOLÖN	+ BIDRAG	= DISPONIBEL INKOMST
74 200 kr	- 23 744 kr	50 456 kr	+ 2 650 kr	53 106 kr

Bruttolön - skatt (32%) = nettolön + bidrag = disponibel inkomst.

74 200 kr - 23 744 kr = 50 456 kr + 2 650 kr = 53 106 kr.

3:1 Övning - Disponibel inkomst

Ett hushåll består av en ensamstående förälder med ett barn. Personen tjänar 35 100 kronor i månaden och får 1250 kronor i barnbidrag. Hur stor blir den disponibla inkomsten? Använd tabellen nedan.

BRUTTOLÖN	- SKATT 32 %	= NETTOLÖN	+ BIDRAG	= DISPONIBEL INKOMST
35 100 kr	-	=	+	= kr

Bruttolön - skatt (32%) = nettolön + bidrag = disponibel inkomst

SPARA ELLER KONSUMERA?

Varje månad behöver hushållet bestämma hur den disponibla inkomsten ska användas. Hur mycket ska gå till att köpa saker (konsumtion), och hur mycket pengar ska man spara? De flesta ekonomer råder hushållen att spara.

Hur mycket ett hushåll sparar beror naturligtvis på hur mycket man har råd att lägga undan. Men också hur villig man är att satsa på framtida konsumtion eller investeringar.

3:2 Övning - Spara eller konsumera?

Hitta argument till varför det kan vara bra att spara pengar.

Positivt med att spara:

.....

.....

.....

Negativt med att spara:

.....

.....

.....

Positivt med att konsumera:

.....

.....

.....

Negativt med att konsumera:

.....

.....

.....

3:3 Övning - Olika sätt att spara

Tänk dig att du ska göra en större investering om tio år. Köpa en bil, en långresa eller betala för en insats till din första lägenhet. Du kommer fram till att du behöver spara ihop 100 000 kronor inom tio år. Fundera och ta reda på hur du skulle kunna spara och investera pengarna så att de växer? Tänk på att här finns inga givna svar.

Sparsätt 1:

.....

.....

.....

Sparsätt 2:

.....

.....

.....

Sparsätt 3:

.....

.....

.....

4. Håll budget!

Planera din ekonomi

Ett bra sätt att få ordning på sin ekonomi är att skapa en budget. När man gör en budget försöker man beräkna sin ekonomi för att se till att utgifterna inte överstiger inkomsterna. Det är också ett sätt att planera framåt. Konsumerar du pengarna nu, kan du ju inte göra större inköp i framtiden.

Olika betalningssätt

Det finns olika sätt att betala sina utgifter på. Du kan till exempel betala kontant, med bankkort eller genom att använda swish. När du tar ut kontanter i en bankomat eller betalar något via ett bankkort, dras pengar från ditt bankkonto. Om du köper något med bankkort kan du även i vissa fall välja att handla på kredit. Fast då har du inte betalat utgiften – utan istället lånat pengar.

Räcker pengarna?

Om du har behov av att köpa något, men inte har pengar för det just nu, kan du låna pengar. På så sätt kan du köpa saker du saknar pengar till. Men förutom att betala tillbaka pengarna som du har lånat, betalar du även ränta.

Ränta är en viss procent av ditt lån. Det betyder att du betalar ränta så länge du är skyldig banken/kreditgivaren pengar. Till priset på lånet läggs ofta avgifter. När man tar lån är det viktigt att räkna ut vad den totala kostnaden blir för lånet.

CYKEL	MOBIL	MOPED	JEANS	SKOR
Kontantpris 3 500 kr	Kontantpris 7 000 kr	Kontantpris 16 000 kr	Kontantpris 800 kr	Kontantpris 1 000 kr
Kredit Ränta: 700 kr Avgifter: 200 kr Totalt: 4 400 kr	Kredit Ränta: 1 000 kr Avgifter: 200 kr Totalt: 8 200 kr	Kredit Ränta: 2 500 kr Avgifter: 200 kr Totalt: 18 700 kr	Kredit Ränta: 160 kr Avgifter: 200 kr Totalt: 1 160 kr	Kredit Ränta: 200 kr Avgifter: 200 kr Totalt: 1 400 kr

4:1 Övning - Budgetmall för ditt första boende

1. Utgå från den disponibla inkomsten 17 000 kronor och tänk ut en budget för ditt första boende. Hur mycket tror du att du kommer lägga på olika utgifter? Fundera även på vad varje budgetpost innehåller, vad ingår till exempel i nöjen? Fyll i summorna i kolumnen *Min budget*.

2. Jämför din budget med någon eller några av dina klasskamrater. Hur mycket hade de tänkt lägga på de olika budgetposterna? Ni kan även göra efterforsk-

ningar där ni tar reda på vad exempelvis boende kostar i er kommun? När du diskuterat och sökt information kan du fylla i kolumnen *Vår budget* i tabellen.

3. Räkna ut hur stor procentandel varje budgetpost är av din disponibla inkomst, fyll i procenttalet i kolumnen *Andel i procent*.

OLIKA UTGIFTER	MIN BUDGET	VÅR BUDGET	ANDEL I PROCENT
<i>Boende</i>			
<i>Mat</i>			
<i>Transport</i>			
<i>Kläder</i>			
<i>Nöjen</i>			
<i>Sparande</i>			
<i>Kommunikation</i>			
<i>Andra utgifter*</i>			
<i>Totalt</i>			

* försäkringar, läkarbesök, kostnader och avgifter på lån, a-kassa, möbler, hushållsartiklar.

Att ta ett lån

När är det läge för att ta ett lån? Det beror naturligtvis på vilken situation du befinner dig i, hur mycket pengar du har, hur mycket du behöver, vad du vill köpa

och vad det kostar att ta lånet. Dessa faktorer spelar in när beslutet för ditt lån tas. För att få låna måste du ha fyllt 18 år och ha en inkomst.

4:2 Övning - Kontant eller kredit?

Ta reda på ungefär hur mycket sakerna nedan kostar, och räkna ut hur stor kreditkostnaden skulle bli om du betalade med lånade pengar.

INKÖP	UNGEFÄRLIG KOSTNAD	KREDITKOSTNAD	KONTANT ELLER KREDIT? MOTIVERA!
Mobil			
Moped			
Middag			
Kläder			
Resa till London			
Dator			
Totalt:			

4:3 Övning - För- och nackdelar med att använda kredit

Fundera ut för- och nackdelar kring att ta lån. Utgå gärna från saker du själv skulle vilja köpa nu eller i framtiden. Skriv sedan ned för- och nackdelar med att ta lån.

Fördelar:

.....

.....

.....

.....

Nackdelar:

.....

.....

.....

.....

Oavsett om du har låg eller hög inkomst gäller det att hålla budget. Det finns tre områden som är viktiga att hålla koll på.

1. Pengar in: Vilken är den disponibla inkomsten?

2. Pengar ut: Vilka är utgifterna?

3. På lång sikt: Hur mycket pengar kan behövas i framtiden? Kan jag spara ihop pengarna eller ska jag ta lån?

Om ekonomin inte är i balans hamnar hushållet snabbt i skuld vilket kan leda till höga räntekostnader. Om hushållet inte tänker långsiktigt blir det svårt att förverkliga framtida drömmar.

Tänk dig nu att du är ekonom och expert på att coacha personer som behöver ekonomisk vägledning. Använd dig av de begrepp och modeller som du har arbetat med tidigare i materialet, läs in dig på fakta och ge dina bästa tips.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

CASE ETT

Case 1: Redo för flytt?

Lukas drömmer om att flytta hemifrån och fortsätta sin satsning på cykelsport. Han cyklar fem mil till och från jobbet varje dag.

Namn: Lukas

Ålder: 19

Utbildning: Gymnasieutbildning

Barn- och fritidsprogrammet

Arbete: Deltidsvikarie som barnskötare

Bruttolön: 15 000 kr/mån

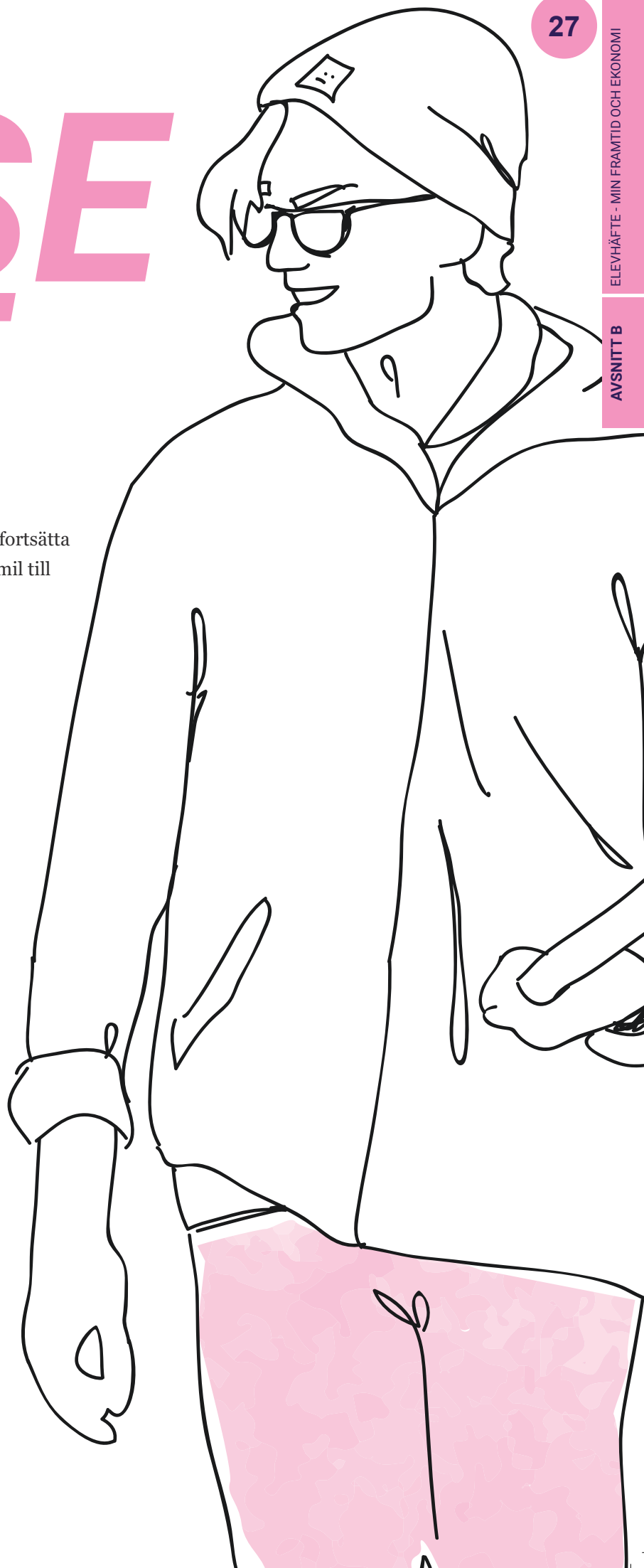
Boende: Hemma hos sina föräldrar
i Jönköping. Skattesats i kommunen är
32,3 procent

Lån: Sportcykel, mobiltelefon

Sparande: Nej

Övrigt: Lånar även av kompisar och
föräldrar när pengarna inte räcker till i
slutet på månaden

Lukas betalar räkningar, men har ingen budget. När pengarna inte räcker i slutet på månaden lånar han av sina föräldrar eller kompisar och betalar tillbaka när nya lönen har kommit. På något sätt känns det som att lönen blir mindre för varje månad, tycker Lukas.

Ta reda på:

Använd modellerna du har arbetat med tidigare för att hitta fällorna Lukas har satt sig i.

1. Pengar in

- Vilken är den disponibla inkomsten?

2. Pengar ut

- Hittar du utgifter som du tycker är orimliga eller onödiga?
- Hur är det med lånen? Räkna ut lånekostnaderna. Kan lån betalas av?
- Finns det någon utgift som han kan klara sig utan?

3. På lång sikt

- Vilka anledningar finns det för Lukas att spara pengar, tycker du?
- Vad behöver han som kan kosta? Hur mycket rekommenderar du att han sparar i månaden?
- Vilka lån är nödvändiga? Vad händer om han fortsätter att låna i onödan?

4. Budget

Gör en budget åt Lukas i kolumnen *Förslag på budget*.

OLIKA UTGIFTER	LUKAS MÅNADSUTGIFTER	FÖRSLAG PÅ BUDGET
Boende	0 kr	
Mat	1 000 kr	
Transport	200 kr	
Kläder	2 500 kr	
Underhållning	3 000 kr	
Sparande	0 kr	
Kommunikation	700 kr (abonnemangskostnad + avbetalning av telefon)	
Andra utgifter*	Träningskort: 500 kr Avbetalning cykel: 1500 kr	
Totalt		

Dina rekommendationer till Lukas:

Förklara vilka förändringar du rekommenderar.

Pengar in:

Pengar ut:

På lång sikt:

CASE

TVÅ

Case 2: Drömmar om Kalifornien

Jasmin drömmer om att åka till Kalifornien (USA) för att plugga vidare på en tvåårig utbildning inom IT-design. Hon arbetar deltid som säljare och deltid med att göra hemsidor genom sitt egna företag.

Namn: Jasmin

Ålder: 20

Utbildning: Gymnasieutbildning Ekonomiprogrammet

Arbete: Säljare och egen företagare

Bruttolön: 25 000 kr/mån

Boende: Andrahandsboende trea i Solna, 30 meter från köpcentrumet där hon arbetar.

Skattesats i kommunen är 29,4 procent.

Lån: Bil, mobiltelefon

Sparande: 500 kr/månaden till sin USA-resa

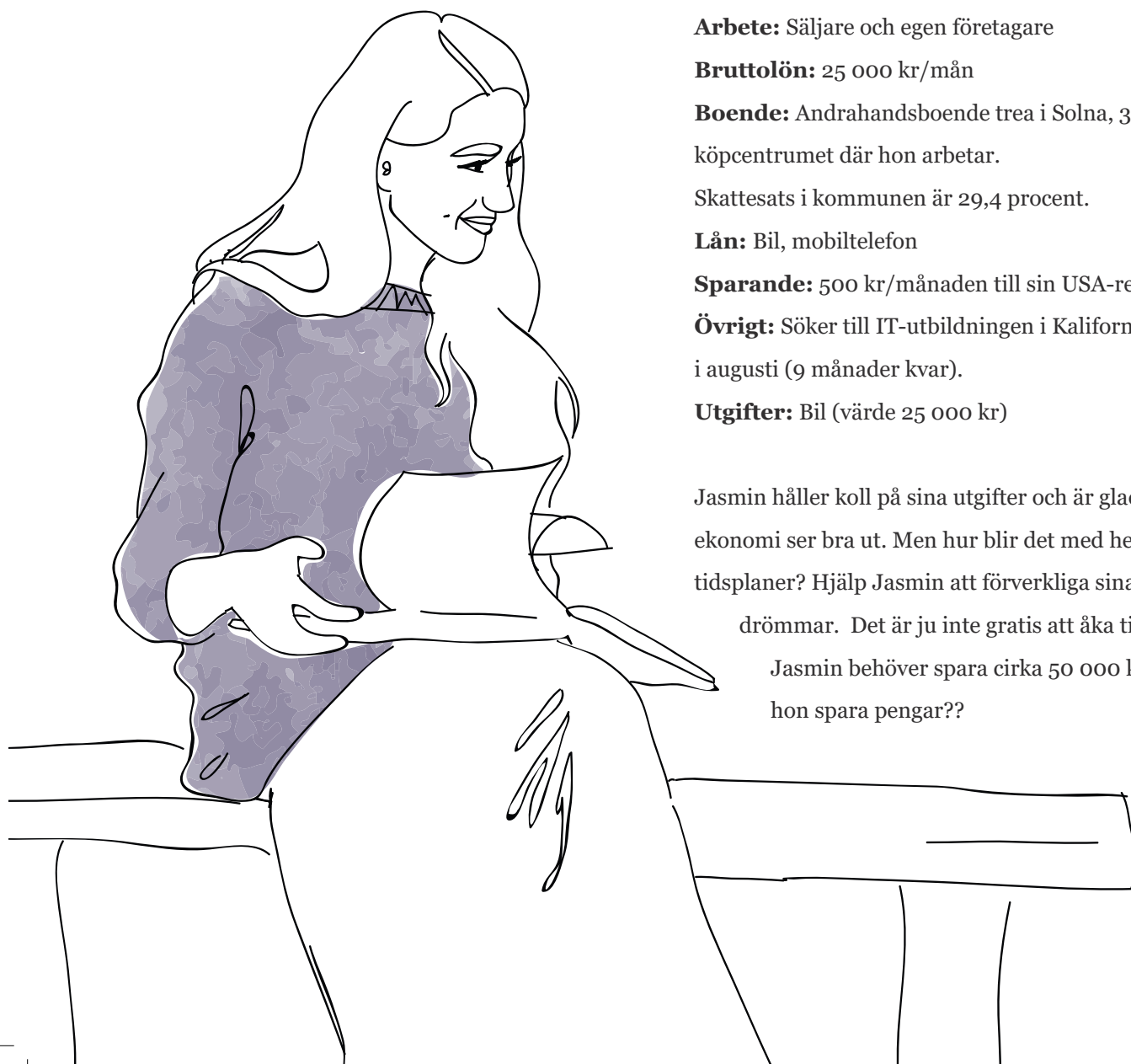
Övrigt: Söker till IT-utbildningen i Kalifornien. Väntar svar i augusti (9 månader kvar).

Utgifter: Bil (värde 25 000 kr)

Jasmin håller koll på sina utgifter och är glad då hennes ekonomi ser bra ut. Men hur blir det med hennes framtidsplaner? Hjälp Jasmin att förverkliga sina långsiktiga

drömmar. Det är ju inte gratis att åka till och bo i USA.

Jasmin behöver spara cirka 50 000 kronor. Var kan hon spara pengar??

Ta reda på:

Använd modellerna du arbetat med tidigare för att hitta fällorna i ekonomin.

1. Pengar in

- Vilken är den disponibla inkomsten?

2. Pengar ut

- Hittar du utgifter som du tycker är orimliga eller onödiga?
- Hur är det med lånen? Räkna ut lånekostnaderna. Kan lån betalas av?
- Finns det någon utgift som hon kan klara sig utan?

3. På lång sikt

- Vilka anledningar finns det för Jasmin att spara pengar, tycker du?
- Hur mycket rekommenderar du att hon sparar i månaden?
- Finns det anledning för Jasmin att ta lån?
- Vad kan tänkas hända om Jasmin inte följer dina rekommendationer?

4. Budget

Gör en budget åt Jasmin i kolumnen *Förslag på budget*.

OLIKA UTGIFTER	EMMAS MÅNADSUTGIFTER	FÖRSLAG PÅ BUDGET
Boende	7 000 kr	
Mat	5 000 kr	
Transport	550 kr	
Kläder	1 000 kr	
Underhållning	500 kr	
Sparande	500 kr	
Kommunikation	1 000 kr (abonnemangskostnad + avbetalning av telefon)	
Andra utgifter*	Bilförsäkring: 500 kr Avbetalning bil: 1 000 kr Övrigt: 800 kr	
Totalt		

*) Försäkringar, läkarbesök, kostnader och avgifter på lån, a-kassa, avbetalning på bil, bilförsäkring, möbler och hushållsartiklar.

Dina rekommendationer till Jasmin:

Förklara vilka förändringar du rekommenderar.

Pengar in:

Pengar ut:

På lång sikt:

BEDÖM DIN EKONOMISKA FÖRSTÅELSE

	DU KAN GÅ I FÄLLOR	DU KLARAR DIG - NOG	SVART BÄLTE I PRIVATEKONOMI
VÄRDERA	<i>Jag har ingen aning om vad produkten vanligtvis kostar?</i>	<i>Jag har lite koll. I alla fall på vad en produkt kan kosta.</i>	<i>Jag kan nära nog på kronan säga vad intresanta produkter kostar.</i>
BERÄKNA	<i>Hur räknar man ut slutpris?</i>	<i>Jag vet hur man räknar slutpris och månadskostnader. I alla fall ibland...</i>	<i>Jag vet hur man tar reda på fakta, och har som vana att räkna ut totala kostnader.</i>
JÄMFÖRA	<i>Vad då? Finns det fler saker att tänka på än priset?</i>	<i>Jag jämför priser med varandra.</i>	<i>Jag jämför pris och väger in fler faktorer så som t ex kvalitet och hållbarhet.</i>
KONSEKVENSER	<i>Vad spelar det för roll om jag betalar nu eller sedan?</i>	<i>Jag går nog ofta på känsla när jag funderar på vad jag ska köpa. Och jag har en budget.</i>	<i>Jag reflekterar kring konsekvenser av mina köp. Vid större köp räknar jag på saken.</i>

VÅR EKONOMI

Öka förståelsen för hur samhällets ekonomi kan påverka din egna ekonomi

Du kommer att stöta på en rad nya och till en början komplicerade begrepp.

Det här blir en chans för dig att öva förmågan att lära dig nya begrepp.

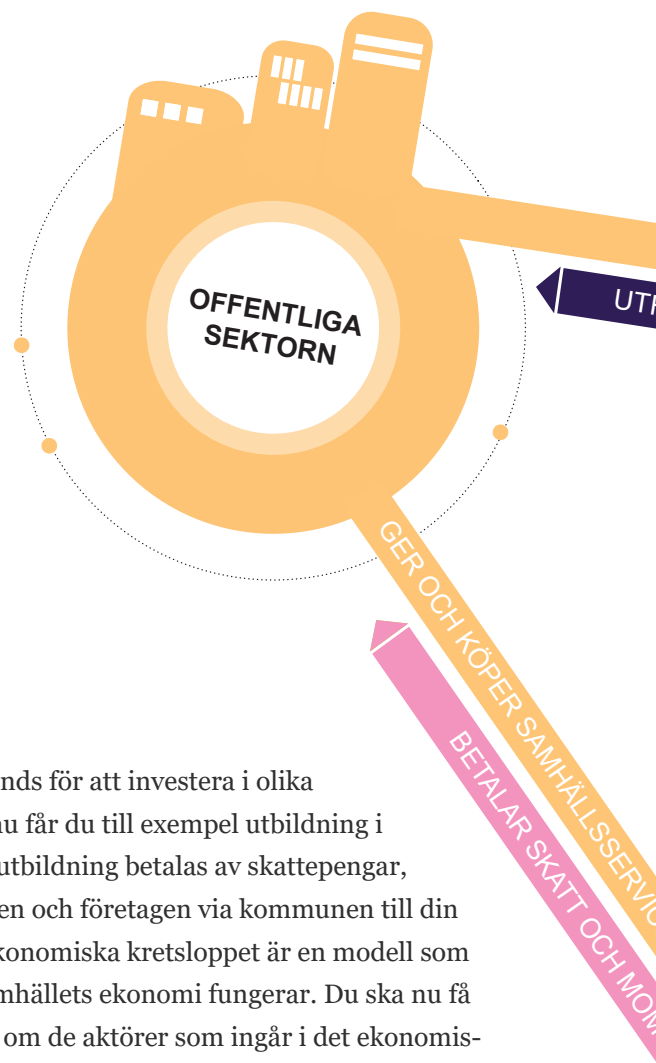
5. Det ekonomiska kretsloppet

Din och vår ekonomi

Hushållens ekonomi hänger ihop och påverkas av samhällets ekonomi. Hushållen får till exempel sina löner av företag, eller från den offentliga sektorn. Den offentliga sektorn får i sin tur pengar från företagen och hushållen via skatt. Om samhällsekonomin, och framförallt företagen, går bra kan lönerna höjas. Om samhällsekonomin vänder till det negativa så kan det leda till att människor förlorar sina jobb och inkomster. Varje dag löser företag, politiker och hushåll ekonomiska frågor så att samhällsekonomin kan fungera på bästa sätt.

Vår ekonomi - samhällets ekonomi

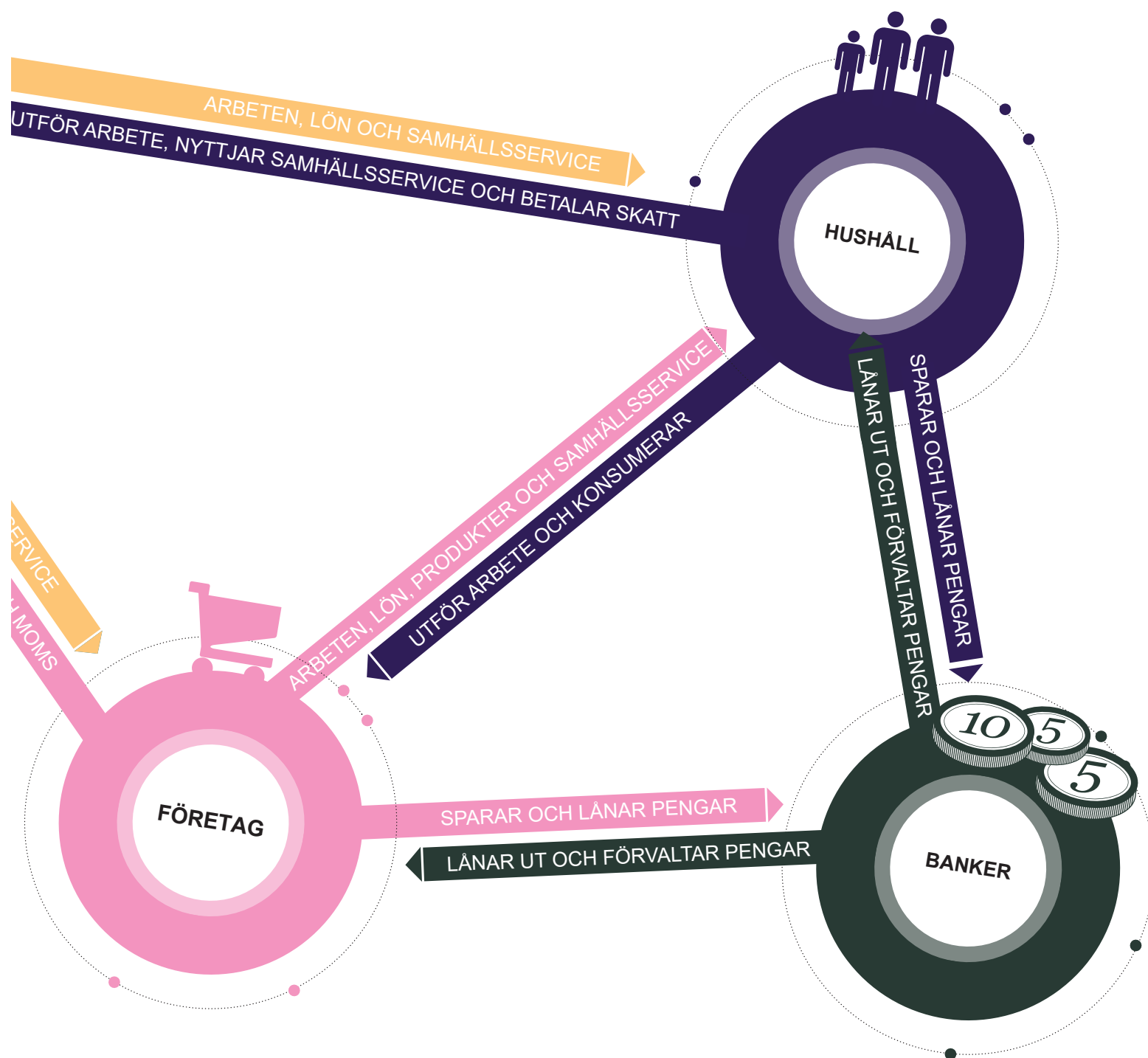
På samma sätt som hushållen har inkomster och utgifter, så har samhället det också. Alla aktörer i det ekonomiska kretsloppet bidrar till ekonomin. Hushållen arbetar, får lön, köper varor och tjänster och betalar skatt. Företag skapar produkter, levererar tjänster och ger samhällsservice. De kan göra vinst och betalar skatt till den offentliga sektorn, och löner till anställda. Banker sparar, lånar och tjänar pengar så att nya investeringar kan göras i hushåll och samhälle. Den offentliga sektorn tar in skatt från medborgare och företag, och efter demokratiska beslut används pengarna för att ge eller köpa samhällsservice åt människor och företag. Allt för att ekonomin och levnadsstandarden ska bli så god som möjligt.

Pengar används för att investera i olika saker. Just nu får du till exempel utbildning i skolan. Din utbildning betalas av skattepengar, från hushållen och företagen via kommunen till din skola. Det ekonomiska kretsloppet är en modell som visar hur samhällets ekonomi fungerar. Du ska nu få lära dig mer om de aktörer som ingår i det ekonomiska kretsloppet och hur de fungerar tillsammans.

Allt hänger ihop

Pilarna i modellen visar på samband. Hur pengar förflyttas i samhället, från en aktör till en annan. Hushållen och företagen betalar skatt till den offentliga sektorn. Inom den offentliga sektorn fattas beslut om hur skattepengarna ska användas till samhällsservice, som att bygga vägar och utveckla skolor så att samhället ska fungera på bästa sätt. Om det går bättre eller sämre i en del av kretsloppet påverkas alla i systemet, både positivt och negativt. Därför engagerar sig alla aktörer i dessa frågor. Debatter du ser inom politik och ekonomi handlar om att det finns olika sätt att se på vad som blir bäst för utvecklingen i samhället. Vissa tycker till exempel att det behövs höjda skatter för att skapa förbättringar. Andra tycker tvärtom, att lägre skatt ger bättre effekt.

5:1 Övning - Det ekonomiska kretsloppets huvudaktörer

Din uppgift är att ta reda på mer fakta om de olika huvudaktörerna. Läs varje aktörs beskrivning som finns i respektive ruta. Ge gärna egna exempel på vad som kan innefattas i de olika grupperna.

HUSHÅLL

Denna aktör innehåller alla människor/individer som bor i hushåll i Sverige. Dessa människor delas in i olika kategorier eller grupper efter t ex levnadsförhållanden, ålder och inkomst.

OFFENTLIG SEKTOR

Stat, kommuner och landsting: De politiska partierna, arbeten och beställning av samhällsservice så som vård, skola, omsorg, kommunikationer, rättsväsende och försvar.

FÖRETAG

Inom företag eller den privata sektorn som aktören även kallas, finns företag i olika form och storlek. Allt från den enskilda firman till stora internationella företag.

BANKER

Banker och kreditlåneinstitut. De kan vara stora och små. Den största banken är Sveriges Riksbank. Riksbanken sköter penningpolitik och sätter räntor för bankernas lån och sparande.

5:2 Övning - Vem betalar lönen?

Lista tio yrken från arbetslivet där du bor. Vilken aktör i det ekonomiska kretsloppet betalar lönen? Med andra ord, tillhör den som betalar ut lönen, offentlig eller privat sektor?

Yrke:

Lön från:

Yrke:

Lön från:

Yrke:

Lön från:

Yrke:

Lön från:

Yrke:

Lön från:

Yrke:

Lön från:

Yrke:

Lön från:

Yrke:

Lön från:

5:3 Övning - Vad händer om?

Du ska nu få öva på att se sambandet mellan hur allt hänger ihop i det ekonomiska kretsloppet.

Välj ett scenario

Hur påverkas det ekonomiska kretsloppet om...

- många företag går i konkurs?
- kommunikationer inte fungerar som de ska, till exempel internetuppkopplingar?
- offentliga sektorn får in mindre skatt från företag?
- arbetslösheten ökar?

6. Samhällets ekonomi och entreprenörskap

Entreprenörskap

Entreprenörskap handlar om att upptäcka behov och att gå från idé till handling. I samhällets ekonomi kan det handla om att starta företag. Företag som tillfredsställer samhällsbehov genom att lösa problem och ge arbete och lön till människor.

Det mest kända svenska exemplet kanske är Ikea. Företaget startades av en entreprenör som gick från att försörja sig själv till att skapa arbeten för mer än hundratusen människor över hela världen. Allt började med en tanke om att folk behöver möbler, och att det bästa vore att bygga ihop dem själva. Det visade sig vara en värdefull idé!

Sverige har idag en av världens högsta levnadsstandard. Men det har inte alltid varit så. Under 1800-talet var Sverige ett av Europas fattigaste länder. Idag är Sverige ett av världens rikaste.

Hur gick det till? Svaren är givetvis många och långa, men en förklaring hänger ihop med entreprenörskap. I början av 1950-talet var utmaningarna stora i världen efter de båda världskrigen. Samhällen i Europa var sönderbombade och återuppbyggnaden innebar mycket jobb. Under denna tid skapades många av de stora svenska företagen som vi ser idag. Volvo, Saab, och Ikea. Nya företag ledde till ekonomiska vinster för företag och samhälle. Det hade inte gått utan entreprenörskap.

Nu står vi inför nya utmaningar, som till exempel hur vi skapar nya jobb och löser miljö- eller samhällsproblem. Eller hur vi kan skapa nya teknologiska lösningar och underhållning för att göra livet lättare och roligare. Vad gör olika aktörer idag? Och vad skulle de kunna göra för att entreprenörskapet ska utvecklas?

6:1 Övning - Entreprenörers bidrag till samhället

Entreprenörer kan skapa någonting nytt eller förändra hur saker och ting vanligtvis görs. Att tillåta sig att vara kreativ är viktigt och de bästa idéerna hittar du ofta bland de som till en början kan verka helt omöjliga. Nya produkter skapas utifrån behov och genom att vara en problemlösare. Entreprenöriella kompetenser behövs för att utveckla samhället vi bor i.

På nästa sida kan du läsa om Muna som driver företaget *Mermaid simskola*.

” *Entreprenör var ett ord som skrämde, bilden av en rik man i 30-40-årsåldern med mycket erfarenhet. Inte en ung invandrartjej som inte gott i skolan i hemlandet.*

Muna Idow

Munas simskola bryter utanförskap

Från ett liv på flykt utan skolgång till ett eget företag med flera anställda, universitetsstudier och att prisas av kungen. Muna Idow jobbar för att bryta utanförskap, bidra till bättre integration och vara en inspirerande förebild - ett arbete som startade med hennes UF-företag.

– Jag kom till Sverige som 17-åring och det var en stor omställning. Men här var det många som trodde på mig. Jag lärde mig svenska och läste in alla grundskoleämnen på två år. Ett stort hinder var att man behövde kunna simma för att få betyg i idrott. Jag älskar vatten men hade aldrig fått chansen att lära mig simma. Men jag hittade en simhall och gick dit, hoppade i och lärde mig simma.

– När jag fick chansen att driva UF-företag så startade jag en simskola för barn och vuxna, både män och kvinnor, med utländsk bakgrund som jag nu driver vidare, Mermaid simskola. Vi vill bygga upp en stark, hållbar simkultur där ingen människa ska behöva känna skam över okunskap i vattnet. Många av de som inte kan simma har utrikesfödda föräldrar. Men även när barn lärt sig simma är det viktigt att föräldrarna också kan det för att de ska fortsätta öva och inte bli

osäkra, annars blir det en ond cirkel. Simkunnighet är en färskvara.

”*Vi vill bygga upp en stark, hållbar simkultur där ingen människa ska behöva känna skam över okunskap i vattnet.*

– Jag har gått från en blyg tjej som inte vågade prata inför klassen till att prata inför 1 000 personer med stolthet och att vara en entreprenör. Det hade jag inte kunnat drömma om utan Ung Företagsamhet. Entreprenör var ett ord som skrämde, bilden av en rik man i 30-40-årsåldern med mycket erfarenhet. Inte en ung invandrartjej som inte gott i skolan i hemlandet.

Reflektionsfrågor

1. Vilka förmågor tror du Muna tränat för komma på sin affärsidé?

.....

.....

.....

.....

.....

2. På vilket sätt kan Muna affärsidé skapa värde för samhället? Motivera ditt svar.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Om du hade drivit Mermaid simskola, vilka kortsiktiga och långsiktiga mål hade du satt upp för företaget?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6:2 Övning - Beskriv en entreprenör

I den här övningen ska du få välja en entreprenör som du känner till, eller vill veta mer om. Beskriv vad du tror är de viktigaste anledningarna till att entreprenörens idéer blivit till verklighet, och vad du kan lära av denna person.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6:3 Övning - Mina ord om min framtid

Du har nu arbetat med Min framtid och ekonomi. Du har reflekterat kring dina förmågor, intressen och värderingar. Du har även fått kunskaper om olika yrken och hushållens och samhällets ekonomi.

Som avslutning får du nu chansen att formulera dina tankar och kunskaper om dig och din framtid. Även om du är ung och har många år framför dig där du kan ändra dig, kan du vinna många fördelar om du redan nu börjar tänka på hur du vill leva ditt liv i framtiden.

Snart ska du ta dina första steg mot arbetslivet, så därför ska du få tillfälle att reflektera kring vad du vill med din framtid. Dina drömmar kan vara stora, men också små. Ut i vida världen eller hemma i ditt kvarter. Var befinner du dig om 10 år? Vad jobbar du med? Vad använder du pengarna du får i lön till? Hur lever du? Sätt ord på dina tankar, framtidsplaner och drömmar:

Tips!

- Skriv gärna om hur du redan idag tränar dina förmågor och sätt upp mål för dina drömmar.
- Skriv för att förklara.

Några inledningar:

Om 10 år...

När jag är 24...

Vem vet vad som händer i framtiden, men jag drömmer om...

Eftersom jag läste X-programmet på gymnasiet...

Mitt första jobb...

Mitt första boende är i...

”

***Det mesta är ännu ogjort.
Underbara framtid!***

Ingvar Kamprad

Formativ matris: Entreprenörskap

Hur entreprenöriell är du? Vad är ditt nästa steg? Använd matrisen för att bedöma och planera vidare.

ENTREPRENÖRIELLA FÖRMÅGOR	NIVÅ 1	NIVÅ 2	NIVÅ 3
Kreativitet Förmågor i nyfikenhet som leder till någonting nytt och/eller värdefullt.	Du kan utifrån uppgift komma på konstruktiva idéer. Du provar idéer och kan formulera en tydlig idé som går att arbeta vidare med.	Du har flera konstruktiva idéer. Efter att ha resonerat kring för- och nackdelar med de olika idéerna arbetar du vidare med den idé du tycker verkar mest fördelaktig.	Du kan utifrån fakta resonera kring hur din idé skulle fungera/se ut/verka i praktiken. Din idé tillför i praktiken något nytt/oväntat som få förväntat eller föreställt sig.
Problemlösning Förmågor att identifiera möjligheter och omvandla idéer till handling.	Du löser problem som dyker upp under arbetets gång. Du använder tiden väl, håller tider, fokuserar på ämnet och lösningar.	Du har medvetet använt resurser effektivt. Då problem eller möjligheter visar sig, hanterar du dem genom att ta kontakt med någon som kan hjälpa dig vidare och/eller sökt lösningar i litteratur, datasökning.	Du hittar framgångsrika lösningar och har tankar kring hur du kan lösa liknande problem i kommande projekt.
Samarbete Förmågor i t ex informationshantering och kommunikation för att tillsammans med andra nå fram till goda resultat.	Du samarbetar kring arbetsuppgifter med klasskamrater och lärare. Du följer instruktioner och deltar i arbetet.	Du tar ofta initiativ i samarbeten. Du kommer t ex med förslag, bekräftar andras idéer eller ställer frågor som leder arbetet vidare.	Ibland leder du arbetet, ibland följer du med i arbetet. Du är aktiv i alla delar av samarbetet, framför allt då arbetet visar sig innehålla problem eller utmaningar.
Kommunikation Känslan i samarbete och presentation av produkter.	Du presenterar viktig information på ett tydligt sätt. Lyssnarna har lätt att förstå det du berättar.	Du kommunicerar med målgruppen. Det betyder att du anpassar information och uttrycksmedel till målgruppen. Du använder till exempel olika media, uppmuntrar och försöker besvara frågor.	Genom din presentation gör du ett positivt intryck på målgruppen. De kommer ihåg din redovisning/produkt – gärna en lång tid efter.

Ett samhälle där alla unga får utveckla sin företagsamhet

Sedan 1980 har Ung Företagsamhet utbildat unga i entreprenörskap. Vi är en ideell och politiskt obunden organisation, som finns över hela landet. Vi inspirerar och tränar unga att i skolan utveckla sitt entreprenörskap och sina företagsamma förmågor – för en positiv samhällsutveckling. Vår vision är ett samhälle där alla unga får utveckla sin företagsamhet.

Var tredje elev som idag går ut gymnasiet har drivit ett UF-företag och totalt har över 560 000 gymnasieelever drivit UF-företag sedan vi grundades. Vi finns på hälften av Sveriges grundskolor där vi erbjuder elever och lärare våra läromedel, utbildningar och inspirerande möten. Vi driver även vårt nätverk UF alumni som ger unga entreprenörer, tidigare UF-företagare, personlig utveckling, drivkraft att växa och ett unikt kontaktnät.

Forskning visar att elever som drivit UF-företag har bättre möjligheter efter skoltiden; de får oftare jobb, har färre arbetslöshetsdagar och startar oftare eget företag.

Det vinner både de unga och samhället på.

Scanna QR-koden om du vill du veta mer om oss.

